



## BIJLAGE A.

6. Boven de ingang by de eetsaal  
Deus eloquitur Pacem erga populum, quem benignitate prosequitur.  
*God spreekt van vrede tot het volk, dat Hij met goedertierenheid begeleidt.*
7. Boven de andere ingang.  
Adjicite continentiae tolerantiam, tolerantiae pietatem et charitatem.  
*Voegt bij de matigheid verdraagzaamheid, bij de verdraagzaamheid vroomheid en broederlijke liefde. Vergel. 2 Petr. 1 : 5—7.*
8. Boven het comptoir  
Omnium rerum vicissitudo.  
*In alle zaken wisselvalligheid.*
9. Boven den ingang van de tapytkamer  
Quaestus magnus Pietas cum animo, sua sorte contento.  
*Een groot gewin is vroomheid met een geest, die met zijn lot tevreden is.*
10. Voor de schoorsteen  
Pietate, Patientia et Pace.  
*Door vroomheid, geduld en vrede.*
11. Boven het venstertie aen den ingang.  
Nullum Numen abest, si sit Patientia.  
*Geen enkele Godheid blijft ver, als Geduld aanwezig is.*
12. Voor het Horlogie (in de geweerzaal)  
Fugit Hora.  
*Het uur ontvliedt.*
13. In de Tapytkamer  
Staan voor de schoorsteen de tien geboden, en daer onder  
Tandem bona causa triumphat.  
*Eindelijk triumfeert de goede zaak.*
14. In 't cabinetje daer agter.  
Voor de schoorsteen  
Principi ut Igni.  
Vertaling?  
*Ge moet aan de vorst maar altijd geven, net als aan het vuur (??).*
15. In de kamer Constantinopolen.  
Onder het groote Schilderye.  
Urbs haec antiquissima in finibus Thraciae condita, olim Byzantiam et Argos appellata fuit, eaque ad Bosphorum e regione Asiae sita est. Post captam a Mahumete Turcarum Imperatore anno 1453 sedes Imperii Ottomannici fuit, et a Graecis hodiernis Stamboili, atque a Turcis Stamboul vocatur.  
Illustris vir Cornelius Haga, apud Portam orator, D.D. (= donum datum) ordinibus Generalibus transmisit.  
*Deze zeer oude stad, aan de grenzen van Thracië gegrondvest, is eertijds Byzantium en Argos genoemd geweest. Zij is aan de Bosporus recht tegenover Azië gelegen.*  
*Na de inneming door Mohammed, de Keizer der Turken, in het jaar 1453 is zij de zetel van het Ottomaanse Keizerrijk geweest. Zij wordt thans door de Grieken Stamboili en door de Turken Stamboul genoemd.*  
*De doorluchtige Heer Cornelis Haga, gezant bij de Porte, heeft (dit schilderij) aan de Staten-Generaal ten geschenke gegeven en toegezonden.*



## BIJLAGE A.

16. In de kamer daer agter  
voor de schoorsteen  
Optavi in gaudio et tranquillitate vitam transigere et mori beate.  
*Ik heb gewenst, in vreugde en rust het leven door te brengen en zaliglijk te sterven.*
17. In 't Cabine(n)tje  
voor de galderye  
De Heer wilt my 't geluk en de genade geven  
Dat ik hier end' hiernaer (hiernamaals) in vreughd' en vreed' mach  
leven  
Requiescit in gaudio et pace.  
*Hij rust in vreugde en vrede.*  
In de kinderkamer
18. Boven de deur  
Weldoen verwint, Nydigheid verblint
19. Voor de schoorsteen  
Anno Domini. Fortunam Reverenter habe. 16 . .  
*Bezit de voorspoed met schroom.*
20. Boven de deur van de volgende kamer.  
Observa fores oris tui. Mich. 7, vers 5.  
*Bewaar de deuren uws monds.*  
In 't cabinetje van de (= deze, in nr 20 genoemde) volgende kamer
21. boven den ingang.  
In weelde siet toe.
22. boven de Schoorsteen (in dichtmaat:)  
Libera mens vitiis sincera in Pace quiescit.  
*Een gemoed, dat vrij is van ondeugden, rust in een ongestoorde vrede.*  
In de meidenkamer
23. voor de schoorsteen  
Fortunam patienter habe.  
*Draag uw lot geduldig.*
24. boven de deur van 't kasje  
Fide, sed cui vide.  
*Vertrouw, maar zie toe wien.*
25. Voor den ingang van 't groot comptoir  
Dispone domui tuae quia morieris. Esai. 38.  
*Regel de zaken van uw huis, want gij zult sterven. Jes. 38 : 1.*  
In de kaggelkamer
26. voor den ingang.  
Pax intransitibus, Salus exientibus.  
*Vrede den binnentredenden, heil den weggaanden.*
27. voor de Schoorsteen  
Initium Sapientiae timor domini.  
*De vreze des Heren is het begin der wijsheid. Spr. 1 : 7; 9 : 10; Ps. 111 : 10.*

## BIJLAGE A.

28. In de Billiard kamer.  
voor de schoorsteen  
Et agere et pati fortia.  
*Dapper handelen en lijden.*
29. In 't Cabinetje daeragter  
Ut ameris Amabilis esto.  
*Om bemind te worden, moet gij beminnelijk zijn.*
30. Voor de knechts kamer.  
Audite et quod justum est judicate.  
*Hoort (d.i. neemt kennis van de zaken) en velt (daarna) een vonnis,  
dat rechtvaardig is.*
31. Voor de schoorsteen van een der kamers van de Schout.  
Dat ghy niet wilt dat u geschiet,  
dat doet ook aen een ander niet.

In de groote Poort

32. aen d' eene syde.

Spectator adstes, Incola, Accola, Advena. Veteres abusus christiano usu cape. Statuas Gentilium hic collocatas ita cernito ut ideas a rebus, mythologiam a theologia prudenter discernens, pie conjungens et comparans, ex mutis sine sensu simulachris, gemino sensu eruto, recorderis

|                         |                      |
|-------------------------|----------------------|
| Disciplinas humaniores. | Eloquentiae gloriam. |
| Bellum justum           | Conjugii honestatem  |
| Cibi frugalitatem       | Potus sobrietatem    |
| Arcanorum indaginem     | Famae conservationem |
| Luxuriae fugam          | Castitatis hortamen  |
| Virtutum amorem         | Vitiorum odium.      |

Externis paganorum imaginibus designari te vero, spreta stulta mundi sapientia, ad veram pietatem, et veri numinis cultum, per profana nomina non numina exemplo invitari.

Toef hier, toeschouwer, inwoner, omwoner, vreemdeling. Vat de oude misbruiken naar Christelijk gebruik op. Beschouw de beelden der heidenen, die hier opgesteld zijn, zó, dat ge de begrippen van de voorwerpen, de fabel-leer van de godgeleerdheid op verstandige wijze onderscheidt, met vrome zin verbindt en vergelijkt en, uitgaande van de stomme en zinloze beelden, u, nadat ge de dubbele betekenis hebt opgediept, te binnen brengt

de leerstukken der fijnere beschaving, de roem der welsprekendheid, de rechtmatige oorlog, de eerbaarheid van de echtverbintenis, de soberheid in de spijs, de matigheid in het drinken, het verzwijgen der geheimen, het bewaren van de goede naam, de afkeer van de ontuchtigheid, de aansporing tot kuisheid, (in het algemeen:) de min der deugden, de afkeer van de on-deugden,

dat gij voorts door deze uitwendige beelden der heidenen er toe geroepen wordt, de dwaze wijsheid der wereld te verachten en dat gij als door beeld-spraak door de heidense namen (nomina), niet door de heidense godheden (numina) tot ware vroomheid en de dienst van de ware God wordt uitgenodigd.

33. aen d' andere syde.

Omnes qui hic transitis attendite. Quisquis Impp: Regum, aliorumque famosorum effigies, simulacra et symbola, columnas Carthagine aliisque



## BIJLAGE A.

remotis et vicinis partibus abductas, Arcium Britannicarum, Osnabrugensis ac Tecklenburgicae rudera, caeteraque antiqui et huius seculi spolia, monumenta et ornamenta, undiquaque terra marique et trans rhenum huc devecta, in arca, area, interiori planicie, hortis, arbustis, atque exteriori circuitu collocata intueris

Memor esto humanae fragilitatis, inconstantiae ac mutabilitatis, et mundana omnia mori, perire, labi, transferri, nihilque stabile aut diuturnum esse.

Solum vero verbum Domini manere in aeternum.

Gij allen, die hier voorbij gaat, let op.

Wie de afbeeldingen aanschouwt en de beeltenissen en herkenningsteken van Keizers, Koningen en andere beroemdheden, de zuilen, die weggevoerd zijn uit Carthago en andere afgelegen en naburige streken, de bouwfragmenten van de Brittenburg en van de burchten van Osnabrück en Tecklenburg en de overige aanwinsten uit de oude en de tegenwoordige tijd, monumenten en ornamenten, welke overal vandaan over land en zee en over de Rijn naar hier zijn aangevoerd en opgesteld in het slot, op het terrein, op het binnenplein, in de tuinen, in de boomgaarden en op de buitensingel,

die moge bedenken de menselijke broosheid, onbestendigheid en veranderlijkheid en dat al het wereldse sterft, vergaat, wegkwijnt, weggevoerd wordt en niets bestendig of duurzaam is,

maar dat alleen het Woord Gods blijft tot in eeuwigheid.

In de Duyve poort.  
aen d' eene syde.

In statuas marmoreas explanatio.

Verklaring van de marmeren beelden (in dichtmaat).

34. Apollinis. Pieridum column, Doctrinarumque repertor.  
Van Apollo. Die steun verleent aan de Piëriden (d.z. de Muzen) en de uitvinder is der wetenschappen.
35. Mercurii. Pacis et armorum nostra est facundia custos.  
Van Mercurius. Onze welsprekendheid staat als wachter over vrede en oorlog.
36. Martis. Iustitiae vindex, belli pater, assecla pacis.  
Van Mars. Die de gerechtigheid handhaaft, de vader van de krijg, maar ook gaat in het gevolg van de vrede.
37. Veneris. Haec foecunda parens tenerorum est praeses amorum.  
Van Venus. Deze vruchtbare moeder is de bestuurster der tedere verliefdheden.
38. Bacchi. Thyrsiger est primus genialis consitor uvae.  
Van Bacchus. Hij, die de met wijnranken omwonden staf draagt, is de eerste vrolijke planter van de druif.
39. Cereris. Haec frugum genitrix, rerum fidissima nutrix.  
Van Ceres. Deze brengt de veldvruchten voort, de zeer betrouwbare voedster van alle dingen.
40. Hieroglyphicae. Felix qui potuit rerum cognoscere causas.  
Van de vrouw met de hiërogliefen. Gelukkig hij, die de oorzaken der dingen heeft kunnen doorgronden.
41. Famae. Fama bonum, quo non aliud praestantius ullum.  
Van de Faam. De eerlijke naam is een goed, waar niets anders, hoe ook genaamd, boven gaat.

## BIJLAGE A.

42. Satyri et Nymphae. Non debent Satyris impune occurrere Nymphae.  
*Van de Sater en de Nymf. De Nimfen mogen de Saters niet ongestraft ontmoeten.*

43. Quis lateat sensus, velo perpende levato.  
*Onderzoek, de sluier opheffende, welke zin hier verborgen mag zijn.*

Aen d' andere syde.

In statuas et columnas applicatio.

*Aanvulling betreffende de beelden en de zuilen (in dichtmaat).*

44. In statuas.

*Betreffende de beelden.*

Os, mentem, vires, alimentum, vina et amorem,

Spectator, falsos ne dare crede Deos,

Quae locus hic per sex gentilia numina adumbrat,

Dic unum verum tu dare cuncta Deum.

*Geloof niet, toeschouwer, dat de valse goden de spraak (Mercurius), het verstand (Apollo), de lichaamskrachten (Mars), de spijs (Ceres), de wijn (Bacchus) en de liefde (Venus) schenken. Zeg gij, dat één ware God alles schenkt wat dit oord door zes heidense beelden onvolkomen voorstelt.<sup>52)</sup>*

45. In easdem.

*Alsvoren.*

Insignes virtute homines velut aethere dignos

Post obitum gentes ut coluere Deos.

Christicolae quam vos melius, velut aethere dignos

Christus, et indigetis vos facit esse Deos.

*De heidenen hebben mensen, uitblinkend door deugd, als de hemel waardig, na hun dood als goden vereerd. Vereerders van Christus, op hoeveel betere wijze maakt Christus u, als de hemel waardigen, tot daar thuisbehorende goden (kinderen Gods).*

46. In columnas.

*Betreffende de zuilen.*

Quantum vis stabiles ruituras crede columnas.

Solus perpetua est nostra columna Deus.

*Geloof maar, dat de zuilen, hoe onwrikbaar ook, zullen ineensstorten. God alleen is onze bestendige zuil.*

47. Op de steen, die boven den ingang van de Boomgaert gestaen heeft  
 (Lijst II voegt hieraan toe: dog niet meer in wezen is).

Deo Opt. Max.

Pacique inter Hispaniarum Regem et foederati Belgii ordines solemni-  
 ter sancitae, cujus tractationi Hagae 1633, Monasterii 1646, 47 et 48,  
 cum plena potestate legatus, multo cum labore ac discrimine, crimine  
 nullo, ad extremum interfuit, in lapide, quem in Patriam redux inde  
 huc advexit, voto perpetuitatis, ac publicae privataeque tranquillitatis,  
 hoc monumentum utrumque erigi curavit, anno pacifico 1648,

Hadrianus Pauw, hujus nonnullorumque vicinorum pagorum et Ho-  
 gersmildae Dominus, equestri dignitate et ordine, nec non regionum  
 armorum insignibus, cum posteris, a Galliae et Magnae Britanniae  
 Regibus in illustribus legationibus donatus, et in patria maximis honoribus  
 et muneribus defunctus.



## BIJLAGE A.

Tot eer van God, die zeer goed en zeer groot is,  
 en van de vrede, tussen de Koning der Spaanse landen en de Staten der  
 Verenigde Nederlanden plechtiglijk gesloten, nadat hij de aan voorbereiding  
 van die vrede in Den Haag in 1633 en in Munster in 1646, 47 en 48 als  
 met volle macht bekleed gezant met veel arbeid en moeilijke beslissingen,  
 zonder enig vergrijp te plegen, tot aan het einde toe had medegewerkt,  
 heeft op deze steen, die hij, naar het vaderland teruggekeerd, vervolgens  
 naar hier heeft gebracht,

met de wens, dat de vrede duurzaam zij en dat rust moge heersen voor  
 de Staat en de ingezetenen,  
 deze gedenkspreuk aan beide zijden doen aanbrengen in het jaar van  
 de vrede 1648,

Adriaan Pauw, Heer van dit dorp en van verscheidene naburige dorpen  
 en van Hogersmilde,

met de waardigheid en de rang van Ridder en ook met onderscheidings-  
 tekenen, ontleend aan de Koninklijke blazoenen, samen met zijn nakomelin-  
 gen, door de Koningen van Frankrijk en van Groot-Brittannië bij gelegen-  
 heid van roemvolle gezantschappen begiftigd,

en in het vaderland, bekleed met de hoogste eren en ambten, overleden.

48. Op de Piedestal van Mars.  
 Mars et columna Carthagine usis (lees: Carthaginensis) Themidos  
 Batavae basi superimposit (superimposita sunt?).  
 Mars en de zuil uit Carthago zijn bovenop het uit Nederland afkomstige  
 voetstuk van een Themis (godin van het recht) geplaatst(?).
49. Op de Piedestal van Venus.  
 Veneris Graecae in columna Bethemiensi statua collocata 1647.  
 Het beeld van de Griekse Venus is op de Bentheimse zuil geplaatst in 1647.
50. Op de Piedestal van Mercurius  
 Non ex omni ligno fit Mercurius,  
 Niet uit alle hout kan een Mercurius gesneden worden.
51. Op de Piedestal van Apollo.  
 Arcum non semper tendit Apollo.  
 Niet altijd spant Apollo de boog.
52. Op de Piedestal van Ceres.  
 Pacis alumna Ceres.  
 Ceres is de voedsterlinge van de vrede.
53. Op de Piedestal van Bacchus.  
 . . . . . ti Bacchus. (Poging tot reconstructie: Offert mortali requiem,  
 solatia Bacchus. Zie Bijlage D).  
 Vertaling der reconstructie: Bacchus biedt de sterveling rust en troostende  
 gedachten aan.
54. Op de Piedestal van de Boer.  
 Pax alit agricolas.  
 De vrede maakt de boeren vet.
55. Op de Piedestal van de Boerin  
 Pace Deus otia fecit.  
 Door de vrede heeft God tijden van rust geschapen.
56. Op de Piedestal van de satyr en de nimph (in dichtmaat).  
 Este procul satyri nymphaeque in amore calentes.  
 Pakt je weg, saters en nimfen, die van minnedrift gloeit!